

БОРИС АПРИЛОВ

СРЕЩУ ИМПЕРИЯТА

/разказ/

Точно в петнайсет часа автобусът я изтърси на автогарата. Тя се озърна и се почувствува щастлива. Духаше познатия западен вятър, грееше ослепително слънце, градчето блестеше до звънтене в неделния следобед; всеки прозорец, всяка керемида, всяко листо отразяваше лъчите му. Ориентира се веднага въпреки някои промени – видеоизменени фасади, нови магазини. Зад градинката шумеше морето, вляво и право нагоре се простираше старата част на града. Тя признаваше само тази част, там се намираше и стаичката ѝ. Наблизо пък живееше той. Кога ли ще го види? Може би още привечер, в кафенето. Хубаво, тези неща са хубави, щом знаеш, че най-късно до двайсет и четири часа ще срещнеш този, за когото си мислила цяла година – човека, който вече няколко сезона придава аромат на лятната ти ваканция.

Зад покривите и зад морето се простираше нейната смътна мечта, там лежеше илюзията ѝ за света, страшно примесена с реалните сметки за дом и деца. Да, това градче по особен начин ѝ натрапваше мисълта за семейството, защото и то бе изпълнено със семейства, тя никъде не е виждала повече детски колички – уж море, ветрове, уж красота и мечти, а всъщност проза до втръсване; уж мимолетност и усещане за лекота, а всъщност строг, почти казармен ред на чувствата и отношенията. Всяка година пред нейния наблюдателен поглед хладнокръвно зрееха подробностите от живота, пред очите ѝ вчерашните хлапета-гларуси днес тикаха колички и угаждаха на съпругите си; момчетата рядко се женеха зад граница, прибираха се и се подчиняваха на неписаните закони на градчето-крепост, най-еснафското от всички еснафски селища на света. И защо така, боже мой, питаше се Юла и не можеше да си отговори, защо тези хлапаци – приятели на чужденките, предпочитаха местните ограничени и лишени от вкус момичета? От ден на ден ѝ ставаше по-ясно, че мъжете се обособяват като непобедима империя, че настоящето е тяхно, сега командуват те, защото нещо в света се е променило, все в полза на мъжа... Може би книгите от миналото са фалшиви, може би и тогава не мъжете, а жените са страдали за трохичка съчувствие?

Понесе куфарите по улицата. Улицата се изкачваше нагоре. Тя знаеше всяка подробност: от магазина за плодове до старата църквица и старите окелявени платани, уморени да бъдат допълнение към пейзажа, сломени от ветровете и обективите на камерите. Тя знаеше, че отдолу и

вяло ще полъхне на улов, трябваше да полъхне от корабите и мрежите, пак оттам ще замирише на нафта, а отдясно ще ухае на чистота и ведрина. По улицата вони на мазила за човешки тела, хората са безумно изобретателни, всяка година откриват нови и все по-нови смеси – от нивеата до олиото. Хората се мажеха, мажеше се и тя, участвуваше на равни начала в кашата, наречена лято; лятото е само от двајсет дни, лъже се този, който мисли, че лятото се състои от три месеца; само двајсет дни се живее през лятото, и то в този град, основан преди столетия от практични древни люде, намерили завет в залива, вино в земята и риба в откритите води.

Шест години от нейния кратък живот не са малко и всички са минали тук, шест по двајсет – сто и двајсет дни и нощи!

Неговият гръб не беше обгорял, той нямаше особено изпъкнали прешлени, но тя бе покорена от атмосферата на всичко, което го заобикаляше, и на словото божие, което носеше със себе си. Да, той вървеше в навалищата и носеше словото божие със себе си, а с това се издигаше над другите. Светлосивото му расо се мяркаше като небесна светлина сред ошмулените от ветровете къщи, под древните лозници, пред носовете на корабите и в модерната обстановка на кафенето. Говореше тихо, напевно, сякаш четеше евангелието. Бъбреше за луната, за скалите, за разходки по пясъка, но понякога ѝ се струваше, че си е обикновен глупак, висок и черен, красив глупак. Всъщност, казваше тя, особено когато си пийнеше повече, ти си само екзотика. Тогава той полагаше ръка на ръката ѝ (ръката му беше много черна, топла и слаба, ръка на бог или пък на човек, който си мисли, че е заслужил правото да представлява бога): не се озлобявай, да се убия, не мога да бъда само твой. Ставаше ѝ тъжно, особено първата година, а една вечер дори помисли да сложи край на живота си. Как могат мъжете да бъдат толкова коравосърдечни, а острият егоизъм да се потайва дори в сърцето на човек като този, който носи със себе си утехата на човечеството... Къде ли ще го види за първи път това лято? Дали няма да бъде утре, или в другиден?...

Беше се появил пред нея и тя помисли, че умира; беше се появил в блестящия следобед, когато всяка подробност от улицата и разноцветните шишета на лимонададжийницата лъщяха до пукване от светлина, когато вдясно, зад музея и градинката се надигна лъскавото синьо на морето, когато във въздуха изпищя гларус, да, когато градчето бе най-лъскаво и курортно, той се бе появил сам пред нея, и то в пълно бойно снаряжение, висок най-малко четири метра, и Юла най-напред видя голямата му дясна ръка. Голямата му дясна ръка беше изтеглена напред и държеше кадилницата. От кадилницата се надигаше пушекът на

тамяна, дори ѝ се стори, че усети аромата му и чак тогава видя едрото мъжко лице с брадичката, както винаги без мустаци, макар че тя го е молила да си пусне мустаци, да го промени. Тя го е виждала няколко пъти в черно расо, служебното, защото е посещавала църквата по време на литургия, но така, както го видя тук, на улицата, и то още с пристигането, изскочил внезапно, дори не е сънувала. Черното расо наистина го правеше по-източен, много висок. През него беше праметната онази служебна пъстра одежда, на която не може да научи названието. Изобщо тя не знаеше названията на нито един църковен атрибут, църквите не я интересуваха, интересуваха я само той – посланикът на бога на туй натикано в скалите, пясъците и вълните градче.

Пееше ли? Пееше ли, или не пееше? Малко е вероятно. Нямахше защо да пее, беше на десет метра пред ковчега. Мъртвецът и опечалените негови близки можеха да виждат само гърба му, но свещеникът изпълняваше добросъвестно задължението си и пееше. Очите му се засмяха. В тях се запалиха потайните свещички на страстта, а в същото време лицето му изразяваше сдържаност, то вършеше работата си, задължението си. Той се обърна към процесията. Чак тогава и тя погледна нататък. Два мръснобели коня се бяха оклюмали пред катафалка с избелял черен цвят. На капрата седеше безгрижен човек без възраст, с мършаво брадясало лице, облечен в бяла риза и черен панталон, изобщо тази риза беше единственото бяло петно в спектакъла. Няколко мъже в овехтели тъмни дрехи, а другите, облечени в дебели и груби празнични костюми, носеха ковчега. В ковчега спокойно лежеше старица с едро месесто лице без бръчки и без особена умора от живота. Нейното лице излъчваше по-скоро упреци и предупреждения към близките млади хора, но за какво, не се разбираше; така си представи работите Юла. Юла се стараеше да проумее какво се прави в момента с мъртвата. Носачите на ковчега сякаш го размахаха и го обърнаха по всички посоки. Може би посочваха градчето на мъртвите ѝ очи, искаха да го види за последен път. Наистина те напушаха старата му част и им предстоеше да навлязат в новата, но нещо на Юла подсказа, че за придружителите на мъртвата жена градът свършва дотук, новата му част не ги интересуваше, за тях тя бе измислица. Да, те повдигаха ковчега и старицата видя омаскарената му фасада, пълна с компромиси и конформизъм. Нямахше ги вече искрените дъсчени къщи със скромно, малко срамежливо изражение, с леките тесни прозорчета, от които поглеждаха плахите очи на човека, изправен пред стихията. Там сега зееха огромни прозорци и тераси, някъде се виждаше и стара турска керемиди, но навсякъде блестяха червените редици на новите керемиди и към небето се втурваха причудливо навитите тръби на

телевизионните антени. Тук-там се подаваше лицето на някоя реставрирана къща, ухаеща на нови дъски, без дървояди. Той се обърна към Юла. Защо се забави? Наложил се, ще ти обясня. Пак ще излъжеш нещо. Аз ли? Ти. Моля ти се, ще ти обясня. Ще излъжеш нещо. Стаята ми готова ли е? Хазаите те чакат, всичко е готово. Но този път ще ми отделиш повече дни, нали? Да. Да, ти винаги обещаваши в началото, а после ме забравяши, все тогава става нещо важно с жена ти, все тогава трябва да се заемеш със сина си, нали те знам какъв си. Моля ти се, този път ще ти отдели повече дни. Колко? Много.

С кадилница в ръка той гледаше тази Юла от Варшава, която му идва всяка година на крака и носи всичко със себе си – острите живи гърди, онова загадъчно потръпване на снагата, неизследваната сивосиня област на очите, които можеха да стават само сини и само зелени, а никога сиви, донасяше всеотдайно всичко туй от север със себе си, беше го помъкнала по гарите, беше го прокарала през няколко митници и в момента е пред него като финал на целогодишно чакане и отговор на десетки писма.

На погребението присъствуваха може би сто души. Лицата на жените бяха бели, а лицата на мъжете загорели и груби, прилични досущ на лица на мафиозите от остров Сицилия. Боже мой, помисли си Юла, все едно че виждам погребение на човек от мафията. Тогава тя направи едно откритие за местните жители; внезапно ѝ хрумна, че и те са нещо като мафия, която се държи здраво един за друг, правят се, че те приемат, а те държат далеч, само като клиент.

Най-близките хора на мъртвата плачеха искрено, личеше си, че я жалеха наистина, че в тази мафия дори старците не можеха да се чувствуват самотни, тук никой не можеше да се чувства самотен, за тях самотата е нещо непознато, неразбираемо. Лицето на мъртвата беше доволно. Юла се изуми: то менеше изражението си. Направи ѝ впечатление, че се намръщи, когато му показаха бакалницата; старицата сигурно си беше спомнила как се е редила на опашка да чака реда си. Да, старицата държеше на много неща и търсеше сметка дори у присъстващите. Доколкото можеше да се разбере, тя не изрази определено недоволство, напротив – погледна всеки от съпровождащите с благодарност; знаеше кой е тук и кой не е могъл да дойде по уважителни причини, всичко знаеше тя, защото беше привикнала да знае всичко.

Най-после положили ковчега в катафалка и хората тръгнаха побързо. Вече оставаше само разстоянието до гробищата. Къде са гробищата, Юла щеше да разбере сега. Тръгна с куфара си край него, на

пет крачки от неговата кадилница и на десет крачки пред придружителите на покойната. Така, на десет крачки от смъртта, двамата влюбени вървяха и си разказваха редица хубави неща. Не ти ли тежи? – запита той. Не, отвърна тя и му показа тежкия куфар. Тежи ти. Добре де, тежи ми, но аз те обичам. И не ми ли изневери? Почти не... никак. Какво значи почти? Нищо, казах го така. Тя си спомни, че с мъже се говори категорично и само с отричане. Никак, рече решително тя, дори и не съм си помисляла да ти изневеря. Точно така, мислеше си Юла, като вървеше край своя любим, висок и снажен представител на бога и сам полубог. Ако е вярно, че не си ми изневерила, ще ти бъда много благодарен, рече посланикът на бога. Уверявам те, отвърна тя. Закълни се. Заклевам се. В какво? В бога. Не искам в бога, закълни се в нещо друго. Мили, колко си пораснал! Закълни се. Знаеш ли, че имаш бели коси? Закълни се в майка си. Боже, колко бели коси имаш вече, мили мой! Защо не се заклеваш? Къде мога да оставя куфара си? Във всеки дом.

Юла влезе в първия двор и помоли за куфара, изхвърча навън и тръгна с лекота. Този път той запя отново. Тя слушаше гласа му, опиваше се и от време на време поглеждаше с любопитство към върволицата. Вече не плачеше никой или почти никой, всеки пазеше сълзите си за гробищата. Не се заклеваш, което означава, че си ми изменила, и то неведнъж, рече той, докато пееше. Днес е един от най-щастливите ми дни, отвърна тя, защото те виждам на погребение. Всички сте изчадия на ада! Кои? Жените. Тя се засмя без глас. Не се смей, защото е така! Не е така. Така е.

Тълпата вървеше по асфалта, но след това се отдели надясно по мек, още нов път, нагоре, по билото на изящно изваян хълм. Там се мярнаха първите бели петна на кръстовете и паметниците. Гробището беше ново, още ги нямаше сенките, дърветата бяха само фиданки, слънцето свободно се люлееше върху кръстовете. Духаше свежият следобеден вятър. Юла се извърна, погледна морето. То прииждаше, хвърляше весели ленти върху пясъка и си отиваше да донесе нови и нови, така както животът изхвърляше сред кръстовете мъртвите тела и измъкваше нови живи телца от утробите на ония, които трябваше да се превърнат в мъртви. Юла никога не беше присъствала на такова красиво погребение. И всичко заради една старица. Тя ѝ завидя. Мечтаеше за подобно нещо върху подобен хълм, с такъв вятър и такова море, да не говорим за свещеника, почти неповторим, да се убиеш, не можеш го намери нито във Вехтия, нито в Новия завет.

Всички се струпаха около прясно изкопания гроб и стана още по-красиво. Той запя за трети път, сега плачеха мнозина, даваха свобода на

сълзите си, цялата картина се извиси още нагоре, като неповторимо видение, издигаше се с лекотата на чайка, но отсега нататък Юла не виждаше другите хора освен него и себе си, издигнати над дребното и нищожното.. Тя се извиси толкоз, че по едно време се засрами от себе си, реши да си признае туй-онуй, в края на краищата това е свещеник, би трябвало да му се казва и по някоя истина. Ах, как го обича тя, колко предано я наблюдава той, докато пее и нарежда прочутите текстове от църковните книги за смъртта и безсмъртието, за тъгата и нейната относителност. Ах, колко е щастлива тя, щом изведнъж се озова на такова велико погребение, в което бе насаме с любимия си, и колко нищожни се оказаха всички мъже, останали по пътя ѝ до този пресен гроб с влюбеното пеене на любимия.

Изпълнена с наслада, тя вдигна гордо очи да срещне отново очите му и видя няколко пъстро облечени жени. Тези жени едва ли можеха да имат нещо общо с погребението, по-скоро имаха нещо общо с този, който в момента пееше само за нея. Всички тия германки, унгарки и чехкини бяха дошли да видят любимия си в една особена служба, но те не знаеха, че сега той пее само за нея, новодошлата.